

(17) 688

K34/82

H. H. Mkhate.

1/9

1b

Hlalano.

1 Monna o fereka monyana a mo rata, a ba a isa mabotso xo
batswadi e le xore pele, lesoxana le buditse batswadi ba lona xore
ke kvane le ngwana wa mokete. Eyale xe ba isitse mabotso batswadi
ba ngwanenyana ba amoxela, ke xore ba nyaka lesoxana. Eyale ka
xe basadi e le ditumela baxapi, xe lesoxana le lengwe le ka fihla
la fereka monyana yaba mmaxwe kxarebe o nyaka lesoxana, ke moka o
botsa moredi wa xaxwe xore dumela, yola monna xa loka ka tsela e le
e, xofihlela ngwanenyana a dumela, fela papaxo mothepe a sa tsebe,
o tla makala xe mosetsana a thsabile le moredi wa xaxwe. Papaxo
kxarebe o tla leka ka maatla xo ya xo tsea moredi wa xaxwe, a ba
2 a mmotsa xore xe a tennwe ke bokxarebe xo kaone xe a ka se a
thsabile le monna wa xaxwe. Xe ngwanenyana a ka xopola leepana
la bokadi, le yena mmaxwe a beseletsa a mmotsa ka mokxwa o monna
a tla xo mo hloya ka ona, le xore xe a ka tsea mokadikane le mohla
o omama nae o tla xo botsa yona taba e. Eyale ka xo rialo, e no
xana o tsee ke yena monna yo wa xoba o thsabile nae. Eyale ngwane-
nyana xe ba leloko ba leka xo mmotsa xore a boele monna wa xaxwe
wa pele, ke noka wa xana. Eyale mmaxwe le yena xe a bona ba leloko
le yena o leka xo kxothatsa ngwana wa xaxwe xore a boele monneng
wa pele e le xore xe a le nae ka theko o mmotsa xore le xe nka
bolela byang le byang wena o se ke wa thsoxa. Mafelong yo mongwe
wa leloko o tla re, elang hloko ditaba tsa ngwana, mmotsiseng xore
3 a monna a o na le dikxomo, le se ke la mo xapeletsa ka maatla.
Eyale ba tla mmotsisa, a re, xa ke tsebe xo tseba yena. Eyale ba
tla bitsa babo lesoxana le leswa ba re, tla o nyale, ke moka a nyala.
Xe a feditse xo nyala ba bitsa babo lesoxana lela la pele ba ba
bolella xore ikxopoleleng, mosadi wa lena o thsabile le morwa wa
mokete. Ke moka ba yo tsea mesebyana ya bona. Xe motso a na le
dikxomo ditaba tsa xaxwe xa di tswenye di fela ka xae, fela xe a
se na selo di a tswanya, di atisa xo fella kxorong ya moate.

E le xore pele ba di bolela ka maxae a bona le ba leloko la xabo. Ke tla leka xo hlalosa tse di kileng tsa dirwa ke nna Motantane Mohlabe mabapi le xo hladisa. Ke ile ka re e sale nna lesoxana ka ferexa Mamaila Masete, nne batswadi ba dumela xamoxo le
 4 bo rakxadi ba mothepa. Byale ngwanenyana a nkxana ke mo apesitse dikxwedi tse nne, ka bona xore ke paletswe ka fetela pela. Ka apisa Thswenyana Lokweng yena a dumela, le batswadi ba dumela, le rakxadi ya mothepa, empa Mamaila ke mo nyaka bosexo le mosexare. Ka leka ka maatla xo bolela nae, mabapi le honkana byona a durela. Eyale yaba ke re xo yena, nka thaba kudu xe o ka mpha malao, a leka xo xana a re, ke tla xo fa ke bikilwe ke monna wa ka. Yaba ke re xo yena, byale ke tla tseba kang xore wa nthata? Yaba kxarebe e fellwa ke thsepo a mpha tholwana ya lerato nne yaba ke re xo yena, lehono le nna ke ya dumela xore wa nthata.

Eyale ka tsatsi le lengwe, ka mo xopola xare xa bosexo, yaba ke ya tsoxa ke leba ntlwaneng ya xaxwe ka fihla ka bula lefasetere
 5 ka mo itiya ka phate byalo ka mehla ke hlolaxo ke dira byalo. Yaba wa tsoxa o bula lehati la ntlo, e be xona le lesafi le lexolo kudu, ka manalla ka thuding, yaba wa fihla a re, a o ka ba o mang? Ka re ke nna Motantane. A re o nyakang, ka re ke tlile xo wena kxathe ka xorialo xa se yena ke mmxwe, ke kwa a re, kxane le kwana le ngwanenyana, ka thoma xo makala, a re, o se ke wa makala mpotse nnte, ka re e, a re, xa xo na mo o ile xo robala le banenyana ba bangwe lehono. Yaba ke re xo mokxekolo o se ke wa mpolaya, ke nyaka xo mo tsea a re, awa nka se ke ka xo bolaya, yaba ke ya tloxa. Erile ka tsatsi le lengwe ka hlakana le yena ka mmutsisa, a re awa ke boletse le mmame xore lehono wa tla byale ba se ke ba kxolwa, ka re sepelang lo robala ka ntlong ya ka le tla mmona.
 6 Eyale ka re xo yena tseba xe, xore mo ba sa boeleng ke teng maruping ba boela, ke nyaka xo xotsea ka dikxomo. A re xo nna, xo ka se direxe ka baka la xore ka baka la xore ke ya xa rakxadi, ba ile ka baka la xore ke ile ka xo xana ke xwanetse xo ya xona.

K34 | 82

Ka re a nka baka lang o dira xore mmako a bone xore nna ke sepela
 naxo, a re ke tswanelo ya xore ba xo tsebe ba se xo kono tsa
 xo ja, fela dipolelo tsa xaxo ke di kwele ke sa ya xo ekxopola.
 Ka moraxo a boya a re, xo lokile mmame wa dumela, awa le nna ka
 thaba. Erile ka moraxo ka matsatsi a se makae, yaba ke thsaba
 nae. Ka moswana ka tsibisa batswadi ba ka xore le tsebe xore nna
 ke dirile molato ke thsabile le mmamaila, le tsibise batswadi
 ba xaxwe xore ba nyakelle mona. Yaba batswadi ba ka ba romela
 motho xo batswadi ba mothepa, yaba papaxwe mothepa le barwa ba
 xaxwe ba rwala mapara le melamo ya xo tla xo tiya nna. Erile xe
 ba fihla motseng wa xeso ba fihlelela nna ke se xona xamoxo le
 moredi wa bona, ba re xo batswadi ba ka re nyaka ngwana wa rena
 kantle le polelo la leka xore awa re nyaka xo motsea, yaba ba
 kwella mowe nna le kxarebe re utamileng, batla la tsea ngwana wa
 bona ba mo fihlisa xae. Byale ba leloko la xa lasete le bona ba
 xa lasete ba kxotlatsa ngwana ka me xwa e mentai le xo mmotsa
 xore a ke re o ile wa mo xana le xona lehono o ya xa rakxadi axo
 le xona kxadi a e lle motseng xe o e ya xa Mohlabe o ya ka bowena,
 e seng ka baka la rena, le dikxomo re ka se xape. Byale monyana
 a kwa dipolelo tsa batswadi a se sa boya xo nna, yaba ka moraxo
 xa matsatsi a se makae, ba mmikisa a ya xa rakxadi axwe, ka leka xore
 ke mone ka palelwa, ke moka o dutsi xona ke boetse xa Lokweng xo
 tsea Thswenyana. Mosadi wa lapa, boxoloxolo mosadi wa lapa o be
 a sa hladiswe disila, ebe ba ka xo bolaya. Byale xore xo tsene
 sekxona ba hladiswa. Monna ba re ke abulela Mola, o hladisitse
 mosadi wa bobete laile, mosadi o be a le mathsexong, nme a na le
 bana ba pararo, e le xore Mola le yena o be a na le mosadi.
 Byale Sepedi Popela a mo hladisa a fa Mola dikxomo tsa xaxwe.
 Ditaba tsena di ile tsa fella lekxotleng la ka xae. Byale Mola yena
 o ile a thsaba le mosadi a belexe ngwana ka mokolong, byale laile
 a kitimela mosate xo boxa ditaba. Yaba ba mosate ba nthasa mapoxana
 xore ba ba nyakele. Fa ile ba ba swara xa morena Matsatsi ba
 tsoya nabo. Byale kxore ya rora metseta xo bitse laile le batswadi

9 ba lesoxana xammoxo le ba mosadi. Arile xe ba kxobokane ba re,
 re le bitsetsa bana bala seba, yaba ba re re ka kwa xore molato
 keng, yaba ba ba butsisisa, monna a re nna ke ya mo nyaka, mosadi
 le yena a re Maile xa ke sa mo nyaka ke nyaka Mola. Yaba lekxotla
 le bexa batswadi ba lesoxana ditaba. Batswadi ba lesoxana ba
 xana ba re xa re na dikxomo tsa xo nyala mosadi wa lapa, xe e be
 e le kxarebe mohlomongwe e be re ka no leka xo sose la mosidi.
 Ia re monna wa kwa xore batswadi ba xaxo xore ba re keng, yaba
 monna o re, byale ka xe batswadi ba xana le nna ke a sitwa xore
 nka tsea mosadi. Ia re xo mosadi wena o reng? Yaba mosadi le
 yena o re, xona xe ba se na dikxomo ke boela monneng wa ka. Yaba
 batswadi ba mosadi le bona ba re re nyaka byale, bakxonyana ba
 10 babedi xa re ba nyake, rena re tseba Maile fela. Yaba ditaba di
 bexwa Maile a re ka xohle ke ya rata dikxomo roba mosadi. Byale
 yaba kxoro e re xo Mola xafa mosadi wa Maile ka dikxo o tse tharo,
 xo tswalle kxoro ka kxomo, byale yena a xapa dikxomo tse pedi.
 Maile a re xo fihla xae a hlaba kxomo e ngwe, mosadi a beka mexwapa
 a rwala a lata Mola, ba tloxa xape, mexwapa yaba dipoba. Kxoro
 ya dira byale ka pele, mme ba ya ba ba swara tseleng. Byale xe
 batho ka moka ba kxobokane mosoxana a re, le tsona dikxomo tsela
 tsa pele e le ke sa xafe, e be ke nyala, nna o re nna yo, mosadi
 le yena a rialo. Yaba ba butsisisa Maile le batswadi ba mosadi
 dikxomo tse a nyetsexo ka tsona, ba re ke dikxomo tse phethaxo
 11 menwana e mmedi le masome a mararo a dipudi le ponto. Yaba
 ba re Mola lehono fa Maile dilo tsa xaxwe, o fete le mosela wa
 thsipa ya xaxo. Mola o nthsa dikxomo tse nne xa a hlakanya le
 tsela tsa pele yaba dikxomo tse phethaxo menwana e mararo. Ia re
 senela o nyaka tse dingwe, e be lesome la dikxomo le kxomo tse
 pedi. Byale erilo a sa nyaka, yaba xe na le mabyalwa a mangata
 mosate, monna a fumana xore batho ka moka ba taxilwe, a bitsa
 mosadi a tloxa nae, ba leka xo nyaka matheko ka moka ba se ke ba
 ba bona. Maile a boelwa ke tsona kxomo tse thelelaxo xammoxo
 le bana ba xaxwe.

moimiswa. Ke hlalosa nabapi le mothepa xe a sa le xa xabo.
 Xe kxarebe e ka ina e sa le xa xabo, batswadi ba mosetsana ba
 swanetse xo sekisa ngwana wa bona kantle le lesoxana. Eyale
 xe a boletse xore re mokete, ba romela sebaka xa xabo sehlotlolo
 12 xe a dumela molato. Eyale batswadi ba mosetsana ba roma sebaka
 xa batswadi ba lesoxana xor mosadi wa lena o imile, o imisitswe
 ke morwa mokete. Eyale batswadi ba lesoxana ba fetola ka xore
 ka tsatsi la xore ke rena bawe re tla tla le bona, ba thoma xo
 romela sebaka xabo sehlotlolo xore le kxopole ka tsatsi le leitsexo
 moxatsa mosadi wa tla, batswadi ba kxarebe le bona ba swanetse
 xo xopola le bona ba na le molato ka baka la ngwana wa bona.
 Ye letsatsi lewe le fihlile, batswadi ba kxarebe ba nthsa kxomo
 ya xo alola maxoxo, byale ba kxonaba supa bakxonyana sehlotlolo,
 ke moka ba rerisana le mosinyi. Xe mosinyi a dumela xo lefa,
 wa lefa, xe a re tau ya bolaya e bolaela xo ja, o swanetse xo
 nyala monyana, ke moka ba fe monna yola dithoto tsa xaxwe molato
 o fela. Eyale ka Mxari Maletso, o ile a imisa motlalepula
 13 Sekxobela, byale a re tau ya bolaya e bolaela xo ja, empa lesoxana
 le be le se na le di xomo xoba tudi, Eyale ditaba di ile tsa ba
 thata kudu ba re xo yena xo ka se kxonexe xore o tsee mosetsana
 ka baka la xore xa o na selo, a re xa xo kxathalexe le xe xo le
 byalo ke tla ba berekela xofihlela ke fetsa. Nygwanenyana le yena a
 re le xe a se na dikxomo nna ke ya xo apexa xa Maletso. Ditaba tsa
 ba tsa ya kxorong, mme lekotla la leka ka mokxwa o ba ka kxonaxo
 ka ona xore monyana a boele monneng wa xaxwe ka baka la xore
 Maletso ke mpya xa na selo, empa ba se ke ba dumela. Ba ba patlamisa
 xare xa kxoro ba ba itiya ka mokxwa o ba ka kxonaxo, empa dilo
 tsewe ka moka ile ya ba lefela xofihlela ba nthsa mahlo ba lebella.
 Eyale monna a thoma xo ba berekela xo fihlela a fetsa dithoto tsa
 bona a ba fa. Erile xore a di fetse a thoma xo etheta ka xore ke
 yena setloxolo sa xa moyene a koma ke sexodi sa mmannete a koma
 14 sewe ngwana a reng xo se xopola mmawwe a mo tsipa ka lenala,
 papaxwe a mo hlaba ka lekxai. Ke monna ya kileng a kata banna

moraparapa ya ba xa e le tsviyana o tsere. Ke xore ngwanenyana o hladile xo ya monneng wa xaxwe, ka baka la xore monna e be e le sephoko sa diphoko le xona a bile a utswa, byale a sitwa xo kxotlella xore a yo apexela monna wa mohuta owe.

Tahloloxadi. Ke mosadi xoba basadi ba monna ba hwella ke monna wa bona, xe ba sa mo llela ba kxotakana ka lapeng la mosadi yo moxelo, ba lla ba dutai xona xofihlela sello se fela. Ke moka ngaka e ihle e ba phorole ba phalole dihlo o, basadi ka moka ba sepela ka kekokotlelo ba tlemile hware hloxong tsa bona. Ke meriri e medile ba dira byalwa ka lapeng le lexolo, ke moka ba bitsa ngaka e tlilo ba hloba ba re ke byalwa tya meriri, ke tya ngaka. Tsatsi lewe tahloloxadi ba kxaelwa dilo tsa bohlolexadi
 15 rneleng ya bona, mme xo sale mabyalwa a meriri ya mafello, ona moea-
 di e mongwe le e mongwe o dira ka lapeng la xaxwe, mme tsatsi lewe
 ba nwaxo ba swanetse xo bitsa ngaka xape xo tla xo alafa. Byale
 mowe ba lokoloxile yo mongwe le e mongwe a ka iponela. Tahloloxadi
 xa ba tseiwe ba sexelwa, fela mohloloxadi o na le matobo xe e se
 wena monna o ka lahla mosadi wa xaxo. Ka baka la xore o tla xo
 direla dilo tse dibotse, mapoto ona xa re bolele a sepye se rafelo,
 se sengwe le se sengwe se o motsaxo wa phakisa a xo kwa xo phala
 mosadi wa xaxo. Byale ke xo rialo o ka se ke wa mo tloxela, xe o
 ka re o ya mosading wa xaxo a xo oranya ke moka o loela motlabong.
 Byale ka mpuru lokweng, o tsere mosadi ngwana lalesa, byale lehono
 16 apo mohlabe o ile xo hwela ke monna, o ile a mo tsexetse mosadi
 yola wa xaxwe xa a na taba nae. Mosadi wa tswenya e le xore
 monna wa xaxwe o xona, mosadi le yena o setse a sexetse ke yo
 mongwe, fela o no dula nae boxading bya mosadi, monna wa xaxwe
 le xe a bona mosadi wa xaxwe a na le monna e mongwe xa na taba
 nae, ka xo rialo mosadi xa sa na pelaelo le monna wa xaxwe xe e
 sello o ndile hotala. Ka mokxwa o byalo xe mosadi a na le
 bojelarele, a ka no tloxa lapeng la monna wa xaxwe a tsexwa ke
 monna yo mongwe xa xo na molato xobane o tla be a hladile monna
 ka baka la basexela. Mohloloxadi w monna, xe monna a ka hwelwa

ke mosadi ke tula e schloxo kudu xe a sibile bana ba xaxwe ka
 baka la xore monna a ka no tsea mosadi e mongwe, a mosadi yona
 a ka se ke a hlokomela dithswiyana ka mokxwa wa malao kudu, xe
 17 le yona a ka ba le bana ba xaxwe xo kaone kudu xe monna a ka ba
 tsea la ya xa makxole wa bona ya mma ba lelwa botloxo, e tla no
 re xe ba xodile a ba patela malodi ka kxomo. Xe ba bolela o kwa
 ba re, ekabe xo hwele monna xo sale mosadi, bana ba tla hlophexa
 ngwana xa lelwe. Monke o te a sibile banenyana le nasemanyana
 mohlantse owa ba nyalaxo o tla bona'a fatla mala a dikxomo le di;udi
 tsa xo ba nyala kxathe o be a sa ba hlokomele. Eyale ka Mokoloko-
 to o ile a hvela ke mosadi, eyale a siya bana ba babedi ba
 banenyana. * tsea mosadi e mongwe, mme eyale mosadi a hloya
 dithsuwana ka mokxwa o o sa lokaxo. Monna a bona xore lehloyo
 le a mo hlodiya a tsea bana ba xaxwe a ba isa xa malome wa bona,
 bana ba dula mowe xofihlela ba xola e ba dikxarebe ba ba ba ferexwa.
 Eyale arile ba seso ba nyadiwe, yaba papaxo bona le yana a hwa.
 18 Papaxo bona xe xo na le tlala o te a ba sella, le dikobo o be a
 ba apesa. Eyale ngwana wa pele a thsaba le monna yo mongwe, yaba
 ba romela xo bitisa ba xabo Mokolokoto xere ba tle xo phophela
 dikxomo. Ba ile ba fihla ba phophela dikxomo, a nyalwa ka lesome la
 dikxomo le kxomo tse pedi le dipudi tse phetaxo menwana e mmedi.
 Eyale xe xo fedile ba bitisa monna yo a xoba a motsea pele e xore
 a tle a tsee mesebe ya xaxwe. Xe a fihlile a xapa dikxomo tse
 pedi le dipudi tse thselelaxo. Eyale ba xa Mokolokoto ba xapa
 dikxomo ka moka kantle le xo patela moledi wa bana. Eyale malome
 wa bana a re xona xe xo le byalo napa le bitse moratho wa xaxwe
 le tloxe nae. Eyale ba re ba mmitisa, ngwana a xana yaba la mo
 xaxweletsa xo fihlela a e-ya le yona e be e le yo moxolo. Eyale
 a se ke a ya a fetsa matsatsai yaba wa boya xo malome a xaxwe a re,
 19 nna xe dikxomo tsa xo nnyala di ka se jewe ke wena, ke tla ya le
 naxa ka baka la xore xa ke nyake dikxomo tsa ka ba di je ka xobane
 ebe ba sa mphepe. Yaba malome a xaxwe o re, boela xaeno motloxo,

nna ke jele dikxomo tsa mmako, xo tloxa mowe yaba ngwana o
sepha lesoka le mo a ilexo ba se mo tsebe. Byale ba xa Mokolokoto
ba fihla ba butsisisa xore a ekaba ngwana wa rena o kae mona, ba re
awa ngwana re le file xa re mo tsebe le lehono xa re tsebe xore o
xokae. Lasadi ba bangwe ba bahloloxadi xa ba bona xore ba boxadi
xa ba ba hlokomele, motho o boela xa xabo a dula xona. Xa xo na
motho ya ka mo lataxo ka baka la xore wa re ke ya mo lata o tla
re, xo wena, a ekaba monna yola wa ka o tsoxile xoba a xo na mosadi
nae? A re itee mohlomongwe o tsena ka ntlong ya xaxwe mohlomongwe
a ka xo dumela xa se na lehufa, fela xa a na le lehufa o tla dula
xa xabo. Eana ba xaxwe ba tla no bitsiwa ka sefane sa papaxwe
bona, le xe ngwanenyana a tsewa ba swanetse xo botsa ba xabo
20 papaxwe bona dikxomo di tle di phophele ke bona. Xe mosadi
yowe wa mohloloxadi a na le ngwana wa mosemanyana dikxomo ke tsa
xaxwe, le xe ngwana yo mongwe a ka babya a hwa batswadi ba mosadi
ba ka se ke ba mmoloka kantle le beng ba hloxo, ba xabo papaxwe
bana. Bahloloxadi ba bangwe ba re, sa xo fumana o eme sako a le
na bothsabelo, ba no dula maxadi a bona xo fihlela ba kxetha ba
sexelwa, mme ba tile ka seema se serexo, lebitla la ngwanenyana
le boxadi. Mo a na le bana kudu basemanyana, yena mosemanyana
wa pele ke yena papaxo bona, e seng xore o robala le mmaxwe ntlo
ka e tee, awa mesomo ka moka o swanetse xo ba thusa xofihlela le
bona ba eba le mahlo. Xe monna a tloxetse mosadi wa xaxwe a
sexetse mosadi wa mohuta owe, a sa same mowe xo kxahlisaxo banna
ba mohloloxadi ba mo raka, le ka motse a se sa tsena. Mmaxwe
bona le motlabo wa xaxwe, bona ba tla no hlakana lefokeng le
21 kantlong bosexo, a tsoxa e sa le bosexo a thsaba. Mowe re ithuta
seema se serexo, phiri thsaba meso morwa Mantopane, moloi xa a
bonwe ka mahlo. Mohloloxadi ya tswenyexaxo ke wa moopa, yena
o swanetse xo kwa monna yo a mosexetsexo, a mo tsware ka matsoxo
a mabedi ka baka la xore xa xo na le leriba lewe a ka thsabelaxo
xo lona, yena ke bo-mathaka xa di fele. Dilo tsa xaxwe tse byale

ka diaparo le mesomo e mengwe, o nyakelwa ke motlabo wa xaxwe,
fela le xa xo le byalo, bona bahloloxadi ke bo-kxomo kata o
kxorose, xa a laolwe ke motho. Dilo tsa monna wa xaxwe ka moka
di laolwa ke yena.

END 688